

" A dohányzás többbe kerül, mint gondolnánk"

A dohányzás költségeinek mérése

Sok olyan költség van, amely a dohányzásból ered. Ezen költségek közül néhányat viszonylag könnyű mérni, néhányat nehéz és néhányat egyszerűen lehetetlen. Ha van elképzelésünk ezekről a költségekről, az megkönnyíti az elmozdulást olyan gazdaságpolitikák irányába, amelyek elősegítik a dohányipari termékek ellenőrzését.

A viszonylag könnyen mérhető költségek

A közvetlenül a dohányzás által okozott betegségek gyógyítására fordított költségek mérésével már jó néhány tanulmány foglalkozott. Ez magában foglalja azoknak az egészségügyi szolgáltatásoknak a költségbecslését, amelyekre nem lett volna szükség, ha az illető nem dohányzik. Hasonló módszert alkalmazva a kutatók felmérték a munkaképtelenség, betegség, tüzkárok, csökkent termelékenység és a korai halálozás miatti elmaradt jövedelem költségeit.

A nehezen mérhető költségek

A dohányipari termékek használatának számos olyan költsége van, amelyeket nehéz, bár nem szükségszerűen lehetetlen meghatározni. Például ilyen a dohányzás miatt megbetegedett ember ellátását végző ember munkája, valamint annak felelőssége, hogy megpróbáljuk pótolni a beteg által végzett munkát. Számos fejlődő országban, ahol a magas szintű egészségügyi ellátáshoz nem jutnak hozzá széles körben, ez egy jelentős terhet jelenthet az egész család számára. A dohányosok betegsége, vagy idő előtti elhalálása gyakran megakadályozza gyermekeiket abban, hogy nevelést kapjanak, ezáltal csökkentve esélyeiket a sikerre.

Sok esetben, egy család a rendelkezésére álló jövedelem jelentős részét költi el arra, hogy fenntartsa a dohánytól való függőséget, ezáltal megakadályozva, hogy ezt a pénzt a család táplálkozásának fejlesztésére, oktatási szükségleteinek fedezésére, vagy produktív képességekbe fektessék be. Ez nemcsak fenntartja a szegénység "ördögi" körét, de ugyanakkor veszteség a helyi gazdaság számára, hiszen a pénz így a hatalmas külföldi dohánycégek profitját gyarapítja, ahelyett, hogy a helyi gazdaságba áramlana.

A nem mérhető költségek

Végül vannak azok a költségek, amelyek nagyon is valóságosak, de nem lehet őket mérni. Ilyenek például az életminőség csökkenése, nemcsak a dohányosok és a másodlagos füst által érintettek esetében, de a szenvedés is, melyet azoknak kell elviselniük, akiknek az életét tönkretette a szeretett személy elvesztése, vagy betegsége. Az emberi élet értéke és az emberi életre való képesség megszerzése nem mérhető megfelelően tisztán közgazdasági eszközökkel. De nem szabad, hogy a mérés nehézségei miatt ne vegyük észre ezeket a költségeket, amelyek a dohányipari termékek igazi költségeinek messze a legnagyobb részét jelentik.

A dohány világméretű gazdasági terhe

A dohányzás egyéni költségei hatalmas világméretű teherben összegződnek. A Világbank egyik közgazdászja által készített tanulmány felmérte a dohányzással kapcsolatos költségeket és hasznot. Az alkalmazott módszer az évi 1000 tonna többlet dohányfogyasztás hatását vizsgálja meg.

A becsült haszon - mely nettó 2,6 millió USD-re tehető - annak a különbsége, amit a fogyasztók fizetnek, és amit hajlandóak lennének fizetni.

A költségek között van az idő előtti elhalálozás indirekt gazdasági költsége. A tanulmány metodikája ennek a költségnek az alsó értékét becsülte meg. A választott mérték az elvesztett emberi élet egy évének értéke volt, amely egyenlő a világon az átlagos egy főre eső jövedelemmel, melyet az összes ország adatai alapján átlagoltak és országonként súlyoztak az elfogyasztott dohány mennyiségével (ez a szám 7.750 USD volt). A tanulmány, mely átlagosan 10 év veszteséggel számolt dohányosonként, relatív rizikó adatokat használt, melyet egy, az Egyesült Államokban végzett epidemiológiai tanulmányból merített, amely a dohányzással kapcsolatos okokból fakadóan 0,65 halálessel számolt egy tonna

elfogyasztott dohányra. A tanulmány a jövőbeni költségeket évi 5%-kal csökkentette és az összköltségeket 1990-es USD-ben fejezte ki. A tanulmány feltételezte, hogy a dohányosoknak az addikció, a dohányzás korai elkezdése és a dohányipari cégek hatalmas reklámhadjáratainak ellenére személyesen kellene fedezniük ennek a költségnek a 25%-át. Ezen elemzés alapján az összes veszteség, mely a dohányosokon kívüliek idő előtti halálából fakad 13.200.000 USD, a dohányfogyasztás 1000 tonnával való megnövekedése esetén.

Az indirekt morbiditási költségekre megbecsülték az azonnali betegség és az átmeneti és krónikus munkaképtelenség miatt elvesztett egészséges éveket. Módosításokat végeztek a részleges munkaképtelenségre vonatkozóan a rászakás életkorából való levonással és figyelembe véve az idők során a termelékenységben bekövetkezett változásokat. Az egy főre eső jövedelem a tényleges veszteségek kiszámolására szolgált, az eredményül kapott összeget ismét csökkentették 25%-kal a dohányosoknak tulajdonítható költségek miatt. Az 5%-os leszámítolási kamatláb alkalmazása után, a tanulmány végső becslése szerint 11.000.000 USD-re tehető a dohányzással kapcsolatos megbetegedések költsége 1000 tonnával több dohány fogyasztása esetén.

A dohány okozta betegségek kezelésének költségelemzése során felismerték, hogy az emberek jelentős hányadánál ezeket a betegségeket nem kezelik. A becslés szerint a populációnak körülbelül 75%-át kezelik ilyen betegségekkel. A magánjellegű költségeknek egy részét maguknak az áldozatoknak tulajdonították és így nem vették figyelembe a közvetlen költségbecsléseknél. Ez ahhoz a becsléshez vezetett, hogy a többlet megbetegedések közvetlen költsége a dohánytermelés 1000 tonnás emelkedése esetén 5.600.000 USD.

Összességében az elemzés a dohányfogyasztás minden 1000 tonnás növekedésének költség-haszon elemzését adja, mely szerint a haszon 2,6 millió USD, a költség pedig 29,8 millió USD, ami 27,2 millió dolláros nettó veszteséget jelent. A világ jelenlegi éves 7 millió tonnás dohányfogyasztásával számolva, a becslés szerint a világ dohány piaca körülbelül évi 200 milliárd dolláros veszteséget termel, aminek a fele a fejlődő országokban keletkezik.

A szerző bevallása szerint a módszer a dohányhasználat tényleges költségeit alábecsülte. Kétségtelenül sokan vitába szállnának azért, hogy az emberi élet éveit magasabb értékkel becsülik meg, mások azért szállnának síkra, hogy a dohányosoknak tulajdonított költségeknek is benne kellene lenniük az összköltségben. A lényegre azonban rávilágítottak. A dohányipari termékek nemcsak nagy számú ember halálát okozzák, de ugyanakkor veszteséget okoznak a világgazdaságnak, mely összeg olyan mértékű, hogy még konzervatív becslések szerint is meghaladja a jelenleg az összes fejlődő országban együttesen az egészségre költött kiadásokat. A Világbank becslései szerint is a dohányzás megelőzése az egyik leg költség-hatékonyabb módszer, az összes, az egészség érdekében tett beavatkozás

közül. Egy 2000 dolláros egy főre eső GDP-vel rendelkező fejlődő országban hatékony dohányzás megelőzési tevékenység végezhető, melynek az így nyert minden egyes további életévre jutó költsége mindössze 20-40 USD. Másrészt a tüdőrák kezelése, amely az áldozatok csak körülbelül 10%-ának képes meghosszabbítani az életét 18.000 dollárba kerülne minden egyes így nyert további életévért.

A TERMELÉKENYSÉG-CSÖKKENTŐ GAZDASÁGI INTÉZKEDÉSEK HATÁSÁNAK MÉRÉSE

Egy ábra felér ezer szóval.

Annak érdekében, hogy felmérjük a fogyasztás és az ár közötti kapcsolatokat szükségszerűen alkalmaznunk kell közgazdasági módszereket. Számos tanulmány tett már így és ezek alapján következetesen kimutatható, hogy az inflációkövető reál ár minden 10%-os emelkedése 2%-8%-os fogyasztáscsökkenést okoz. A fiatalok és az alacsony jövedelemmel rendelkezők bizonyultak a leg ár-érzékenyebbek. Az ár és a fogyasztás kapcsolata egyértelmű az 1. és 2. Ábrák alapján, amelyek a cigaretta reál árának és az egy főre eső fogyasztásnak a kapcsolatát vizsgálják Új-Zélandon és Kanadában.

Az ilyen típusú információk erős képzettársításokat mutathatnak, melyek a dohányzás ellenőrzését szolgáló eszközökkel kapcsolatos érzések megváltozásához vezethetnek. Ezek az asszociációk a kormányokat is hatékonyan győzhetik meg. Néhányuk azt mutatja, hogy a dohány adójának emelkedése visszaszorítja a fogyasztást, mégpedig olyan mértékben, hogy az csökkenti az állam összbevételét, de a múltbéli adatok grafikai formában történő egyszerű megjelenítése azt mutatja, hogy ennek éppen az ellenkezője igaz. (3. sz. Ábra)

Ahhoz, hogy ilyen grafikonokat elő tudjunk állítani arra van szükség, hogy megmérjük az éves dohányfogyasztást. Ez megbecsülhető prevalencia tanulmányokból, vagy a kormány adónyilvántartásából származó az összeladásra vonatkozó számokból de még a dohányipari cégek publikációi alapján is. Gyakran találhatók ilyen adatok az adóhivatalban, vagy a pénzügyminisztériumban, ahol a dohánytermékekből befolyt éves adóbevételek nyilvántartása hozzáférhető. Például Pápua Új-Guineában meg lehetett határozni az állam

egy csomag cigarettára eső éves összjövedelmét és adóbevételét, úgy, hogy egyszerűen kapcsolatba léptek az adóhivatallal és megnézték az ottani nyilvántartásban.

Az így nyert számok akkor lesznek a leginkább valóságűek, ha a dohánytermékeknek az idők során az inflációnak megfelelően módosított árának mérésére pontos és helytálló eszközök állnak rendelkezésre. Az inflációval kapcsolatos adatok rendszerint beszerezhetők a kormányoktól, a dohánytermékek áaira vonatkozó adatokat szintén állami forrásból tudhatjuk meg, vagy olyan dolgokból, mint a gyártók által javasolt közzétett kiskereskedelmi árlista, melyhez a dohány kiskereskedőkön keresztül juthatunk hozzá.

Hasonló grafikonokkal illusztrálhatók olyan dolgok, mint például a rendelkezésre álló jövedelem változásai és a dohányfogyasztás változásai közötti kapcsolat, vagy az ár és az egy dohányosra eső fogyasztás összege közötti kapcsolat. Az ilyen metodológia egyedüli korlátait a beszerezhető információk korlátozott volta vagy a megfontolás alatt álló, a dohánnyal szembeni gazdasági megszorító intézkedések által szabott határ jelenti.

1. sz Ábra

A CIGARETTA FOGYASZTÁS ÉS EGY CSOMAG ÁRA

Új-Zéland 1973-1991.

Cigarettes - Cigaretta

Real price of Tobacco - A dohány reál ára

Cigarette consumption per adoult +15 - A 15 éven felüli egy főre eső cigaretta fogyasztás

Real price per pack of 20 cigarettes - Egy csomag 20 db-os cigaretta reál ára

2 sz. Ábra

A 15 ÉVEN FELÜLI EGY FŐRE ESŐ NAPI
CIGARETTA FOGYASZTÁS ÉS A DOHÁNY REÁL ÁRA

Kanada 1949-1993.

Daily consumption per capita 15+, adjusted for smuggling 1990-93 - A 15 éven felüli egy főre eső napi cigaretta fogyasztás a csempészás figyelembe vételével 1990-93

Real price of tobacco 1949= 100 - A dohány reál ára (1949 = 100)

3. sz. Ábra

A CIGARETTA ÉS A FINOMRA VÁGOTT DOHÁNYFAJTÁK
HAZAI ELADÁSA ÉS A DOHÁNYBÓL SZÁRMAZÓ HAZAI ADÓBEVÉTELEK

Kanada 1981-1993.

Sale of cigarettes and fine-cut equivalents (1kg) - Cigaretta (Milliárd)

Tax Revenues (\$ Billion) - Adóbevételek (\$ Milliárd)

Sales of cigarettes and fine -cut equivalents (1kg) - Cigaretta és a finomra vágott dohányfajták eladása (1 g)

Total tax revenues (Current Canadian dollars) - Összes adóbevételek (Kanadai dollár)

HOGYAN HASZNÁLHATÓ A DOHÁNYTERMÉKEKKEL KAPCSOLATOS ADÓPOLITIKA A KÖZEGÉSZSÉGÜGY TÁMOGATÁSÁRA

Az egészség-orientált dohány adópolitika alapvető célja, hogy csökkentse a dohányfogyasztás által okozott károkat. Ez több módon vihető végbe, többek között a következők szerint is:

» A dohánytermékek árának minimumát meghatározzák, hogy az ár-érzékeny fogyasztókat a piacon kívül tartsák. Ez különösen hatékony módszer arra, hogy a nemdohányzókat (például a gyerekeket és a szegényebb felnőtteket) megakadályozza abban, hogy valaha is elkezdjék a dohányzást.

» Az áraknak a normál inflációnak megfelelő rendszeres emelése; annak biztosítása, hogy a jövedelem emelkedésével nem válik jobban megengedhetővé a dohánytermékek megvásárlása; és egyre erősödő ösztönzést adni a leszokni kívánó dohányosoknak.

» Annak biztosítása, hogy a különböző dohánytermékek árai jobban tükrözzék a termék egészségügyi rizikófaktorait (például nincsen egészségügyi alapja az egyes helyeken adómentes státust élvező dohányrágásnak és tubákolásnak) és akadályozzák meg egy terméknek egy másik termékkel való egyszerű helyettesítését (mint például, ami akkor történt, amikor néhány országban sokkal alacsonyabb adót vetettek ki a saját sodrású cigarettára, mint a gyárilag sodorra) .

Két alapvető módszer van a dohány adóztatására:

» **Nominális vagy fajlagos adók**, melyek alapja az egy cigarettára vagy egy gramm dohányra kiszabott meghatározott összegű adó. Ezek az adók különösen akkor hatékonyak, ha dohánytermékek árának minimumát akarjuk meghatározni. De amennyiben nem követik automatikusan az inflációt, a kormánynak minden évben emelnie kell őket, azért, hogy biztosítani tudja, hogy az infláció ne tegye tönkre az adó hatását. Míg az adóztatásnak ez a formája megakadályozhatja az olcsó gyári dohánytermékek piaci jelenlétét, ugyanakkor előnyben részesítheti a nagy multinacionális cégek márkáit, akik szívesebben versenyeznek a márkához fűződő image tekintetében, mintsem az árban.

» **Az értékadó**k, amelyek százalékos emelkedést jelentenek a dohánytermékek árai alapján. Az adó kivetésének ez a módja azzal az előnnyel jár, hogy olyan mechanizmust teremt, amelyben az adók automatikusan növekszenek az árváltozásnak megfelelően. A hátránya az, hogy kihangsúlyozza az olcsó és a drága cigarettamárkák árai közötti különbséget.

Az egészség szempontjából, a specifikus (fajlagos) adók tűnnek hatékonyabbnak, amennyiben rendszeresen emelik őket azért, hogy kompenzálni lehessen az árak és a

jövedelmek emelkedését, és feltesszük, hogy más módszerekkel meg lehet akadályozni a multinacionális cégek marketing hadjáratait. Az adónak automatikusan a fogyasztói árindexhez való kapcsolása biztosítja, hogy az adót nem erodálja az infláció. Ennél is jobb megoldás, ha az adót évente emelik a jövedelem emelkedésénél nagyobb mértékben, hogy szűkítsék azt a kört, akik még mindig megengedhetik maguknak a vásárlást. Az Angol Kormány, a *Nemzet Egészsége* célkitűzés részeként, mely 1990 és 2000 között 40%-kal kívánja csökkenteni a dohányfogyasztást, elkötelezte magát, hogy az éves áremelkedésnél minden évben legalább 3%-kal nagyobb mértékben emeli a dohánytermékek adóját.

Néhány ország számára a fajlagos és az értékadó kombinációja lenne a legmegfelelőbb. Minden országnak el kell döntenie, hogy számára a dohány megadóztatásának melyik formája a legmegfelelőbb, de a végeredmény az ami igazán a legfontosabb, azaz, hogy egyre kevesebben engedhessék meg maguknak a dohánytermékek vásárlását.

A dohányipar, mint bármely más ipar várhatóan megpróbálja minimalizálni az adók hatását és reagál az adózás módjára és ugyanígy fognak tenni a fogyasztók, például a következők szerint:

- » Ahol az adók kivetésének az alapja egy db cigaretta, ott a dohányipar a hosszabb "king size" azaz nagyobb méretű cigarettákat fogja támogatni.
- » Ahol az adót a súly alapján vetik ki, ott a dohányipar a könnyebb súlyú cigarettákat fogja előnyben részesíteni.
- » Ahol nagy a különbség a gyári és a saját kezűleg sodort cigaretta, vagy bagó adója között, ott a gyártók nagyobb valószínűséggel fogják támogatni és a dohányosok nagyobb valószínűséggel fogják választani a kézi sodrású cigarettákat vagy bagót.

Ez azt jelenti, hogy állandóan szükség van a piac megfigyelésére, monitorozására, hogy biztosítani lehessen, hogy az adórendszernek nincsenek negatív hatásai, amelyek csökkentik az adópolitika hatékonyságát az egészség támogatásában.

De van még egy lehetőség. Mivel a dohányipar reagálni fog az adórendszerre, az adók felhasználhatók a dohányipar megváltoztatására. Az egyik lehetőség magasabb adó kivetése a kézi sodrású cigarettára, a bagóra, tubákra vagy más helyettesítő termékekre.

Néhány vidéki területen nehéz megadóztatni a helyi gyártású termékeket (pl. bagó, tubák és egyébek Indiában, és kézi sodrású nyers dohánylevél a világ számos részében). Ez nem lehet érv arra, hogy ne vessenek ki adót bármely dohánytermékre. Inkább arra kell törekedni, hogy az adópolitika mindenütt az egyes országok szükségleteihez igazodjék.

VÁLASZ A MAGASABB DOHÁNYADÓ ELLENZŐINEK

A dohányra kivetett adók hatásos fegyverként működnek a dohányfogyasztás csökkentésében. Számos érvet azonban arra próbálnak felhasználni, hogy eltántorítsák a kormányokat az ilyen adók emelésétől. Ez a rész számba veszi a legközismertebb ilyen érveket.

1 "A dohányadó változásai emelik az inflációt"

A dohány kis összeget tesz hozzá a "fogyasztói kosárhoz", melyet a fogyasztói árakban történt változások mérésére használnak (fogyasztói árindex, vagy FÁ). A kormányhivatalnokok vonakodása, hogy növeljék az inflációs rátát volt az egyik fő oka annak, hogy néhány országban elavulttá válhatott a dohányadók valódi értéke, vagy legalábbis ténylegesen nem növekedett. Mégis, Paul Keating volt ausztrál pénzügyminiszter kijelentette "A dohányipari termékeknek a fogyasztói árindexbe való beleszámítása nem minősül jelentős elrettentő erőnek a dohányzást ellenző büntető eszközök használatát illetően ... Az Államszövetség által egy átlagos csomag cigarettára kivetett fogyasztási adó tíz százalékos emelkedése a fogyasztói árindexet kevesebb, mint egytized százalékponttal emelné meg. (Hansard, 1989. június 16. 3880 o.). Sok pénzügyi szakember is támogatja a dohánynak a fogyasztói árindexből való eltávolítását. Franciaország megtette ezt 1992-ben és két éven belül a dohányipari termékek átlagára 50%-kal emelkedett.

2 "A dohányadók regresszívek"

Az aggodalom, mely szerint a dohányadók indokolatlan terhet rónak a szegényekre, gyenge kifogás azért, hogy ne emeljék a dohányadókat. A dohányzás jelenlegi szintje és az ebből eredő morbiditás és mortalitás szintén nagyon regresszív. És mióta számít *progresszívnek* a korai halandóság fenntartása? Mivel a "szegények" bizonyítottan nagyobb számban hagynak fel a dohányzással válaszul az áremelkedésekre, így nekik ebből nagyobb előnyük származik, mint a tehetősebb társadalmi-gazdasági rétegeknek. A dohányosok egy másik generációjának számos tagja menthető meg attól, hogy dohányfüggővé váljon, hiszen a dohányozni kezdő gyerekek száma egyértelműen fordítottan arányos az árral.

3 " A munkahelyek veszélyben forognak a dohányiparban "

A dohány adójában történt emelkedések *nem* jelentős okozói az állások elvesztésének. A dohányadók emelkedése egyszerűen lelassítaná a dohánygyártásban való foglalkoztatottság növekedését.

Azok, akik az "elvesztett munkahelyek" érv mellett vannak, lényegében azt mondják, hogy az állások támogatására fenn kell tartani a dohányfogyasztást és így az ebből egyenesen következő haláleseteket és megbetegedéseket is. Ez olyan, mintha amellet érvelnénk, hogy a háborúkat tovább kell folytatni azért, hogy a fegyvergyártók ne menjenek tönkre.

Az "állás" érv azt sejteti, hogy a jelenleg a dohányipari termékekre költött pénz valamilyen rejtélyes módon "el fog tűnni" a gazdaságból. Ehelyett az várható, hogy más, kevésbé káros árucikkek és szolgáltatások megvásárlására költik, amelyeknek az előállítására cserében munkaerőre van szükség. Ugyanakkor a kormány a dohány adójából származó bevételt olyan tevékenységekre fogja költeni, amelyek más állásokat hoznak létre, vagy tartanak fent.

A főbb dohányexportáló országokban, a dohányipari termékek iránti hazai keresletet visszaszorító politikák kevésbé befolyásolják a dohánygyárakban való foglalkoztatottságot. A főbb dohányimportőr országokban még ennél is szerényebb mértékű a dohányipari állások felett érzett aggodalom. Az ezekben az országokban a dohány védelmében tett erőfeszítések kényelmetlenül érintik a helyi egészségügyet és a helyi ipar erejét, ahová különben a dohánytermékekre költött pénz áramlana.

A dohányipari állások iránt érzett aggodalmat perspektívájában is kellene vizsgálni. Ennek egyik módja, hogy megvizsgáljuk a dohányiparban a hazai cigarettafogyasztáshoz kapcsolódó összes közvetlen foglalkoztatottságot. Ez az információ általában kormányforrásokból vagy dohánycégektől szerezhető be. Ezek után ez felhasználható arra, hogy kiszámoljuk, hogy valószínűleg mennyi állást fognak elveszíteni a dohányadó várható emelkedése miatt, és hogy összehasonlítsuk ezeket a potenciális veszteségeket az adóemelésből származó várható többlet adóbevétellel. A legtöbb esetben, az állások fenntartásához szükséges elmaradt jövedelem csillagászati összegre rúg, világosan mutatva, hogy közgazdasági szempontból, mivel azt az egészség perspektívájából nézzük, tarthatatlanok azok a döntések, amelyeket a dohányipari foglalkoztatottság támogatása érdekében az adók alacsony szinten tartásáért hoznak.

4 "Az állam bevételtől eshet el "

Ez az érv azon a lehetőségen alapul, hogy a dohányfogyasztás annyira visszaesik, hogy a dohányadó emelése után az állam végül ténylegesen kevesebb bevételre fog szert tenni.

Jóllehet ésszerű időintervallumot kell vizsgálnunk (például több hónapot), ha arra számítunk, hogy a kiskereskedők és a fogyasztók dohánykészletet fognak felhalmozni épp az adóemelkedések előtt. E szerint az elemzési mód szerint még egyetlen állam sem esett el azért bevételtől, mert az adóemelést követően visszaesett a fogyasztás.

Az egészség szempontjából az lenne az ideális, ha a dohányadó emelkedése tényleg jelentősen visszaszoríthatná a fogyasztást. De az ár és a kereslet közötti kapcsolat, valamint az a tény, hogy az adók a teljes árnak csupán egy részét alkotják, azt jelentik, hogy ezidáig nem észlelt piaci változásoknak kellene olyan visszaesést okozni a fogyasztásban, amely már jövedelemcsökkentő hatású.

5 " A csempészet felvirágzik "

Kétségtelen, hogy a dohányipari termékek csempészése komoly kérdés. A nemzetközi kereskedelem számadatainak áttekintése azt mutatja, hogy körülbelül 170 milliárddal több cigarettát exportálnak annál, mint amennyi bárhol is a hivatalos import-statisztikákban szerepel. Ez a különbség nagyrészt azokkal a cigarettákkal magyarázható, amelyek legálisan hagynak el egy országot ugyan, de illegális úton jutnak vissza ugyanabba az országba, vagy valamelyik másik országba.

Néhány országban, a sajátos helyi körülményekből adódóan különös figyelmet szentelnek a csempészetnek. Ezek a következőket jelenthetik:

- » Az érvényesíthető határvonalak hiánya
- » Szervezett csempészeti útvonalak megléte
- » A szomszédos országokban létező igen alacsony dohányadók
- » A dohány elosztási csatornáinak létező nem hivatalos és nem ellenőrzött volta

Ezen körülmények megléte nem jelenti azt, hogy a dohányadók nem tükrözhetnek egészségügyi célokat. A folytatandó politikának még inkább egyszerűen figyelembe kell vennie a potenciális problémákat. A kormányok nem tehetetlenek a csempészetrel szemben. Számos eszköz van, ami a csempészekkel és az őket ellátni igyekvőkkel szemben alkalmazható.

Míg a csempészet, vagy a "határtalan vásárlás" csaknem biztosan létezik valamilyen mértékben a magas és az alacsony adójú országok között, ez hatékonyan kezelhető különböző végrehajtási mechanizmusokkal. A határokat átlépő forgalom létezhet és létezik is, de az illegális tevékenység mértékét a dohányérdekek ritkán engedik kiszivárogni. A válasz

kétségtelenül az, hogy *ne* tartsuk a helyi dohányadókat alacsony szinten. Következzen néhány más mód, ahogyan a csempészet kezelhető:

» **Biztosítani kell, hogy valamennyi dohányipari terméken jól láthatóan fel legyen tüntetve, hogy adózott termék.** Ezt különböző országokban már számos módon megtették. Az a legfontosabb, hogy világosan meg kell különböztetni a legális és az illegális termékeket. Így sokkal könnyebb felismerni a csempészárut és könnyebb alkalmazni a törvényes előírásokat. Sok európai ország előírja az "adózott" bélyegző használatát a celofáncsomagolás alatt.

A csempészáruk felismerését megkönnyítő feltűnő jelzések alkalmazásában érdekes fordulat a feltűnő és egyedi, az egészségkárosító hatásokra utaló figyelmeztetések előírása. Néhány országban az ilyen figyelmeztetések már a cigarettásdoboz elejének akár több mint 25%-át is elfoglalják. Ezeket az "adózott" jelzéssel együtt lehetne alkalmazni az összes dohányipari terméken, amiket egy meghatározott országban vagy államban szeretnének eladni. Valamennyi dohánytermék csomagolásán a főbb oldalak jelentős részén, a feltűnő és megkülönböztető, erősen elütő színekben megjelenő figyelmeztetések szintén hozzájárulnának az eltérő csempészáruk azonnali azonosításához. Ez a fajta megközelítés lehetővé tenné a kormány számára, hogy egy olyan egészségnevelési kampányt folytasson, amely nem terheli az államkasszát, de ugyanakkor alkalmas az illegális tevékenység számontartására. E módszer egyik előnye, hogy egy ilyen köznevelési kezdeményezés erős támogatást kaphat az állam pénzügyi, bevételi és jogi végrehajtó szektoraitól. Ez megadhatja a szükséges többlet politikai támogatást, hogy megoldódjon a gyakorlatilag láthatatlan, vagy még mindig hiányzó, a világ sok részén már jelenleg is használt, az egészségkárosító hatásokról szóló üzenetek problémája.

» **Felül kell vizsgálni a dohánycsempészésért kiszabható büntetéseket.** A dohány csempészéséért kapható büntetések közül sok már idejétmúlt és a jövedelem ellenőrzését szolgáló adatszolgáltatási előírások teli lehetnek kibúvókkal. A büntetések és a beszámolási kötelezettségek szigoríthatók a dohány adóját érintő alkalmazandó törvény felülvizsgálatának részeként. Az ilyen felülvizsgálatoknál kulcskérdés, hogy biztosítsuk, hogy a csempészésért járó büntetés feltéve, ha a lebukás lehetőségével is számolni kell, ellenszenvéssé tegye a csempészetet.

» **A magas dohányadójú országok fennhatóságainak tisztviselői befolyásolhatják a szomszédos, alacsony dohányadót alkalmazó országok megfelelő tisztviselőit, annak érdekében, hogy emeljék az ottani adókat.** Ez adózási szempontból kedvezően hat rájuk (és a szomszédos hatóságra is) és jelentősen támogatja az alacsony dohányadójú területen az adóreform érdekében tett erőfeszítéseket. Szükségtelen erőskezű nyomást alkalmazni e téren. Nagyon hatékony lehet a dohány adópolitikájáról szóló információ pusztá közzététele, mint ahogyan az Egyesült Királyság az Európai Közösség társ államai felé tette.

6 "Az adót nem szabad a szociálpolitika egy eszközeként használni"

Bármely adópolitika befolyásolja a viselkedést, és mint ilyen, az adópolitika és a szociális politika megfejthetetlen összefüggésben állnak egymással. Például, a magasabb jövedelemadók visszaszorítják a munkakedvet és a magasabb befektetési adók csökkentik a megtakarítást. Annak, hogy a dohányárakat nem sikerült a rendelkezésre álló jövedelmekkel párhuzamosan emelni nagy hatása volt a szociálpolitikára, hiszen megnövelte a dohányipari termékek iránti keresletet. Ha engedjük, hogy a dohányipari termékek minél szélesebb körben váljanak megvásárolhatóvá, az tulajdonképpen elhibázott szociális fondorlat. Ezáltal ugyanis gyakorlatilag garantáltan emelkedni fog a halálesetek és megbetegedések száma és a gazdasági veszteségek is egyre nagyobbak lesznek. A dohányadók emelése produktív és konstruktív szociálpolitika. Ez szükségszerű, még a szociálpolitika minimális céljához, a dohányfogyasztás emelkedésének megakadályozásához is.

7 " A dohányosok már így is megfizetnek "

Vannak olyan utalások, melyek szerint a dohányadók néhány országban kompenzálják a dohány által okozott megbetegedések költségeit. Ilyen "előnyök" még tisztábban kimutathatók, ha a dohányosok körében sokkal magasabb elhalálozási rátát vesszük figyelembe. Néha úgy tekintették ezeket a magas elhalálozási arányokat, mint olyan eszközöket, amelyek megkönnyítik a különböző állami szervezetek az időskorúak pénzügyi támogatásával kapcsolatos terheit. Ennek az érvnek az abszurditása nyilvánvaló.

Ezzel szemben, erős érvek támasztják alá a magasabb adókat tisztán gazdasági perspektívából nézve. Az egyik az, hogy a dohányzás költségei jóval túlmennek az azonnali orvosi kezelés költségein és magukban foglalják a hosszú távú kezelés költségeit és a korai halálzásnak köszönhető elvesztett termelőképeséget is. Amikor amerikai kutatók a dohányzásra visszavezethető megbetegedések és elhalálozások költségeit vizsgálták, a kezelés költségeit összesen 52 milliárd dollárra becsülték 1993-ban. Amikor figyelembe vették a dohányzás okozta betegségek és az idő előtti elhalálozás miatt elvesztett termelőképeséget, a dohányzás okozta összes gazdasági megterhelés több mint 100 milliárd dollárra rúgott 1993-ban az Egyesült Államokban.

A dohányipari termékek költségeit nem lehet pontosan meghatározni, mint a dohányosok vagy a passzív dohányosok privát költségeit. Amíg a dohánytermelők és a kereskedők nem lesznek olyan helyzetben, hogy ne adhassanak el függőséget okozó terméket gyerekeknek, amíg nem tájékoztatnak kimerítően minden termékfelhasználót a kockázatokról, és amíg nem segítenek nekik a káros szenvedélyüktől való függőség megszüntetésében, addig megkérdőjelezhető az, hogy a továbbiakban is megtarthassák az eladásból származó profitot és előnyük származzon az alacsony árak miatt kibővült piacból. Az még inkább kétségbe vonható, hogy a továbbiakban sem terhelje felelősség a dohánytermelőket és kereskedőket a termékeik által a nemdohányzóknak okozott károkért. Senki sem kötelezhető arra, hogy magára vállalja az általa személyesen nem is használt

dohányipari termékekkel kapcsolatos költségeket, így hozzájárulva ahhoz, hogy a terméket olcsóbban és nagyobb mennyiségben adhassák el, ami viszont több kárt jelent a nemdohányzóknak.

A végső elemzésben a *pretium doloris* nem lehet kiszámolni. Hogyan lehet megmérni az értékét a betegség által okozott szenvedésnek, vagy a dohányzás vagy a passzív dohányzás miatt elvesztett emberi életnek? Amíg a dohányfogyasztás tovább folytatódik, óriási veszteségek érik a társadalmat. A józanész azt diktálja, hogy csökkentenünk kellene ezeket a veszteségeket és az adópolitika ennek az egyik leghatékonyabb módja.

8 " A dohány adójának emelése miatt a helyi dohánytermelők tönkremennek"

Ott ahol a helyi farmerek termesztik a dohányt, a dohányipar - és a farmerek is - azzal érvelnek, hogy a dohányadó tönkreteszi a megélhetésüket. Újfennt, ez az az érv, mely szerint a közegészségügy állapotában fellépő semmilyen javulás sem éri meg, hogy a hagyományos érdekeket gazdasági veszteség érje. Szerencsére erős ellenérvék vannak, amiket figyelembe kell venni, amikor a helyi dohánytermelők aggodalmát vizsgáljuk:

Az adóemelés csak a hazai fogyasztásra szánt helyi termelést fogja befolyásolni. A nagy dohánytermelő országokban, a termelésnek legalább egy része valószínűleg exportra kerül. A dohányzás visszaszorítását - vagy legalább elterjedésének lassítását - célzó intézkedések hatásának így kisebb befolyása lesz az össztermelésre, mint az összfogyasztásra. Például a világ egyik vezető dohánytermelője dohánytermésének 98%-át exportálja, főként Európába.

A farmerek a dohánytermékekre költött teljes összegnek csak igen kis részét tartják meg. Valójában a dohányipari termékek eladásából a dohánytermelőknek jutó rész hasonló ahhoz a részhez, amit egy autó árából az ércbányászok kapnak. Mivel a dohánytermelők részesedése a végső árból annyira csekély, bármely döntés, amely akadályozza az adóemelést a termelők támogatására, az egy állásra jutó költség tekintetében közgazdasági értelemben véve ugyanolyan hatástalan, mint az egészség tekintetében.

Az állami bevételek és a közegészségügy szempontjából sokkal költséghatékonyabb lehet, ha egyszerűen kompenzáljuk az állásuktól megfosztott dohánytermelőket. Pozitív eredményeket lehetne elérni, ha támogatást kapnának ezek a farmerek az alternatív megélhetési lehetőségek felkutatásában.

9 " A dohányipari cégek akadályozni fogják a hazai befektetéseket és veszélyeztetik a devizabevételeket"

A dohányipar világszerte fontos befektetőnek számít a függetlenségüket nemrég elnyert és újonnan iparosodó országokban. A transznacionális dohányipari óriáscégek kiemelt érdeklődéssel vásároltak volt állami vállalatokat és ajánlották új gyárak felépítését olyan országokban, ahová esetleg nehezen tudtak volna tőkét csábítani máshonnan. Mióta a közép- és kelet-európai piacok megnyíltak, a multinacionális dohánycégek mintegy 2 milliárd dollárt fektettek be a terület dohánygyárainak megvásárlásába és felszerelésébe.

Rövidtávon az ilyen befektetések vonzóak tünhetnek a kormányok számára. De a dohánycégek befektetési akciója azt tükrözi, hogy szükségszerűen új piacokat kell találniuk a termékeik számára. Hosszútávon vizsgálva világos, hogy a dohánycégeknek sokkal nagyobb szükségük van ezekre a piacokra, mint ezeknek a piacoknak a multinacionális dohányipari cégekre.

Hosszútávon ennek a befektetésnek a végső eredménye nem jobb gazdasági teljesítmény, hanem egy olyan váltás a helyi termékvásárlás szerkezetében, amely csak fokozza az ország egészségügyi és gazdasági problémáit.

10 " A dohányadók káros hatással vannak a gazdaságra "

A dohányipari cégek időnként azzal érvelnek, hogy a dohányadók káros hatással vannak a gazdasági teljesítményre, mert eltorzítják az emberek választási lehetőségeit. A dohány adóztatásában az egészség érdekében bekövetkező változások *valóban* befolyásolják a választást. Ez a szándék velük. Az ilyen változtatások kevéssé valószínűsítik, hogy az emberek dohányozni fognak és vissza tudják szorítani a fogyasztás szintjét a jelenlegi dohányosoknál. Ezek a változások hihetetlenül előnyösek. Csillapítják a dohányosok, a dohányosok családjának és azoknak a szenvedéseit, akik akaratukon kívül kénytelenek a dohányfüstöt szívni. Ugyanakkor csökkentik a dohányzás gazdasági költségeit. Inkább a dohányfogyasztást gátló dohányadókkal emeljük a jövedelmet, mint más olyan adókkal, amelyek csökkentik a pozitív gazdasági tevékenység ösztönzőit.

11 " A dohányadók miatt a kormányok túlságosan is a dohányipartól fognak függeni "

A dohányadókkal kapcsolatosan az egyik gyakran megvitatott kérdés, hogy különösen a szegény országokban ez az adóbevétel annyira függővé teszi a bevételtől a kormányokat, hogy vonakodnak egyéb dohányzás ellenes intézkedések meghozatalára. Néhány esetben erre különösen ügyelni kell, például azokban az országokban, ahol a dohányadó egyike a nagyon kevés megbízható bevételi forrásoknak és ahol ezek az adók az állam összbevételének jelentős részét képezik. Néhány országban a dohányipari cégek különös ügyességgel próbálják létrehozni ezt a függőséget olyan dolgokkal, mint például az adóból befolyt pénzek felhasználása bizonyos célokkal egybeesően. Például, egy bizonyos országban

a dohánymonopólium egyszer igen nyilvánosan fizette ki a dohányadóit, éppen a Dohányzásmentes Világnap előtt.

Igaz, hogy a függőség kialakítható, de semmi nem indokolja, hogy ennek be kell következnie. Amennyiben a magasabb dohányadók valóban kedveznének a dohányipari cégeknek, azt várhatnánk ezektől a cégektől, hogy élen járjanak a magasabb adók követelésében ahelyett, hogy ellenzik azokat. Van néhány fontos módszer, amelyeket alkalmazva a dohányadó-politika szolgálhatja az egészséget:

» Ha abból indulunk ki, hogy a kormány érdekelt a jövedelme maximalizálásában, a legérzékenyebb útja ennek a jelentősen magasabb dohányadók bevezetése. Amíg az összes dohányeladás csökkenni fog, a dobozonkénti sokkal magasabb adó garantálni fogja a sokkal magasabb összbevételt. Végeredményben még azok a kormányok is, akik úgy érzik, hogy függenek a dohányadóktól jobban járnak az olyan adópolitikákkal, amelyek csökkentik az összkeresletet.

» A dohányzásnak a magasabb dohányadók miatti csökkenése azt jelenti, hogy az egyéb, dohányzást ellenőrző intézkedéseknek nagyobb a valószínűsége. Például könnyebb érvényt szerezni az olyan elképzelések megvalósulásának, mint a füstmentes légtér, hiszen kevesebben dohányoznak.

» A magasabb dohányadók hatékony alkalmazása annak érdekében, hogy biztosítsuk, hogy ez a szükséges jövedelem emelkedjék, más erőfeszítéseket is támogathat. Például lehetnek olyan feltűnő jelzések a terméken, amelyek szintén megnehezíthetik a dohány illegális csomagolását. Az adótörvényeket szigorúan végre lehet hajtani a kiskereskedőkön, ami arra is használható, hogy a gyerekeknek történő dohányeladásokra vonatkozó előírásokat betartassuk.

» A kormány, még akkor is, ha elsődlegesen az adóbevételről való függőség motiválja, annak érdekében, hogy igazolja a dohánytermékek magasabb adóját, kötelezve érezheti magát, hogy kimutassa az egészséggel kapcsolatos motivációit. Különböző esetleg a közvélemény támogatása nem lenne elegendő, hogy az adók emelkedhessenek. Ez azt jelentheti, hogy a bevétel egy része a dohányzást szabályozni igyekvő erőfeszítések megvalósítását fogja elősegíteni. Vagy azt is jelentheti, hogy egyidejűleg más, a dohányzást szabályozó politikáknak is érvényt lehet szerezni. Mindkét esetben igaz az, hogy a dohányadók emelése kedvező hatással van a dohányzást ellenőrző politikák továbbfejlesztésére és a dohányzás további visszaszorítására.

DOHÁNYZÁS ÉS EGÉSZSÉG:

AZ ADATOK

HÁNYAN DOHÁNYOZNAK ?

- A világon 1,1 milliárd ember dohányzik.
- A fejlett országokban a férfiak 41%-a, a nők 21%-a rendszeresen cigarettázik.
- A fejlődő országokban a férfiak 50%-a és a nők 8%-a dohányzik.
- A dohányzó nők száma sok országban emelkedik.

MENNYI CIGARETTÁT SZÍVNAK EL ?

- A dohányosok évente 6000 milliárd cigarettát szívnak el.
- A fejlett országokban a felnőtt lakosság egy főre eső éves cigaretta fogyasztása az 1980-as évek elején 2800 db volt, ami az 1990-es évek elejére évi 2400 db-ra csökkent.
- A világ népességének háromnegyedét kitevő fejlődő országokban a felnőtt lakosság egy főre eső évi cigaretta fogyasztása 1150 db-ról 1400 db-ra nőtt és még mindig növekszik évi 1,7%-kal.

HÁNY EMBER HALÁLÁT OKOZZA A DOHÁNYZÁS ?

- Jelenleg körülbelül évente 3 millió ember halálát okozza a dohányzás, akiknek körülbelül az egyharmada fejlődő országokbeli. Ha a jelenlegi dohányzási trendek folytatódnak, 30-40 év múlva hozzávetőlegesen 10 millió ember fog meghalni évente a dohányzás miatt, körülbelül a 70%-uk a fejlődő országokban.
- A fejlett országokban jelenleg a cigaretta az összes haláleseteknek valamivel kevesebb, mint 20%-át okozza.

EGÉSZSÉGÜGYI ADATOK A DOHÁNYZÁSRÓL

A tények önmagukért beszélnek. Minden tíz másodpercben meghal valaki a dohányzás következtében. Jelenleg a dohányipari termékek évente mintegy 3 millió embert ölnek meg és ez a szám csak növekszik. Amennyiben nem sikerül megfordítani a jelenlegi trendeket, ez a szám várhatóan évi 10 millióra fog nőni a 2020-as évekre, vagy a 2030-as évek elejére, úgy, hogy a halálesetek 70%-ával a fejlődő országokban kell számolni. Ez azt jelenti, hogy ha nem teszünk komoly lépéseket a megelőzés területén, akkor a 2030-as évtizedre, vagy talán még egy kicsit korábban, megközelítően évtizedenként 100 millió ember fog idő előtt, elkerülhető okból meghalni. A legújabb adatok megerősítik, hogy a dohányzás kockázata lényegesen nagyobb, mint azt eddig gondolták, különösen akkor, ha már fiatal korban elkezd valaki dohányozni. A rendszeresen dohányzóknak egy a kettőhöz az esélyük, hogy esetlegesen a cigaretta okozza a halálukat.

Valójában a dohányzást nevezték meg, mint az egyetlen legnagyobb megelőzhető faktort az idő előtti elhalálozás, rokkantság és a betegségek tekintetében. Hogyan lehetséges az, hogy figyelmen kívül tudjuk hagyni egy súlyos közegészségügyi válság létezését és nem kezdünk komoly cselekvéshez?

A dohányzásnak az egészségre gyakorolt negatív következményei nem azonnal jelentkeznek, mint más, veszélyes szerek esetén. A dohányzás elkezdése és az általa okozott halál között van egy 30-40 éves késedelem. Ezért, a dohányzásnak az egészségre gyakorolt kockázatait jócskán alábecsülik az emberek és még azok közül a hatóságok közül is sokan, akik a közegészségügy megóvásáért és támogatásáért felelősek. Többek között ez az, amiért még mindig széles körben hozzá lehet férni a dohányipari termékekhez, és amiért az engedékeny dohánypolitikák létezhetnek.

A dohányipari termékeknek nincs biztonságos fogyasztási szintje és az egyedüli legális fogyasztási cikkek, amelyek ölnek, ha pontosan a gyártó utasításait követve használjuk őket. A kutatók szerint a nikotin erősebb függőséget okoz, mint a heroin, a kokain, a marihuána vagy az alkohol. Sajnos azok az erőfeszítések, amelyek ezeknek a létfontosságú, egészséggel kapcsolatos üzeneteknek a közvéleményhez való eljuttatása érdekében történtek megghiúsultak, olyan szociális, gazdasági és politikai tényezők hatására, amelyek olyan környezetet teremtenek, ami a dohányzást támogatja.

DOHÁNYZÁSI TRENDEK

A dohányzás csökkent a felnőttek között a fejlett országokban; mindamellett, a dohányipar gyorsan más piacok felé irányította a figyelmét és sok fejlődő országban egyre többen dohányoznak. A fejlett országokban a becslések szerint a férfiak 41%-a, a nőknek pedig 21%-a dohányzik. A fejlődő országokban az erre vonatkozó becslések 50%-ot mutatnak a férfiak és 8%-ot a nők esetében. Bár, főleg sok fejlődő országban, a nők között egyre inkább terjed a dohányzás. Bebizonyították, hogy a dohányipari cégek igen sikeresen reklámozzák a dohányzást, mint a nők növekvő függetlenségének és egyenjogúságának jelét. Sajnos ez az egyenlőség a halálzási arányokban mutatkozik majd meg. Amint ez a fejlett országok példáján látható, ha a nők ugyanolyan arányban dohányoznak, mint a férfiak, akkor ugyanolyan arányban fognak meghalni, mint a férfiak.

A modern reklám és eladásösztönzés, valamint annak kombinációja, hogy a dohányipari termékek megvásárlását egyre többen engedhetik meg maguknak, fontos szerepet játszik abban, hogy a gyerekeket és a fiatalokat is a dohányzás követőivé tegyék.

A dohányipari termékek agresszív marketingje, valamint az, hogy egyre többen engedhetik meg maguknak a megvásárlásukat, sikerrel csábította a fiatalokat a dohányzás elkezdésére. Eleinte nem érdeklik őket a hosszú távú kockázatok. Jóllehet, mire felismerik a dohányzás szörnyű következményeit, már rabjai egy erős függőséget okozó szernek. Ha ezek a teenagerek életük végéig folytatják a dohányzást, közülük a fele e miatt fog meghalni. Ezek közül is 50% középkorúan és 50% idős korban fog meghalni (70 év felett) a várható élettartamukból mintegy nyolc évet veszítve ezzel. Akik az előző kategóriába tartoznak, 20-25 évet veszítenek el az életükből. A dohányzás nemcsak az időskori halálozás egyik oka, de számos országban az idő előtti elhalálozás legfőbb oka.